

ФОРМУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ВИБОРЧОЇ СИСТЕМИ В ІСПАНІЇ В РОКИ КОНСОЛІДАЦІЇ ДЕМОКРАТИЧНОГО РЕЖИМУ (1982-1996 рр.)

У статті досліджується формування демократичної виборчої системи в роки правління Іспанської соціалістичної робітничої партії. Автор висвітлює вплив нового виборчого законодавства на утвердження демократичних засад в іспанському суспільстві.

Ключові слова: консолідація демократії, політична система, реформа, модернізація, вибори, виборча система, електорат, парламент.

Інститут вільних конкурентних відкритих виборів — одна з невід'ємних характеристик демократичного суспільства. По-перше, вибори є таким політичним інститутом, який дозволяє окремим громадянам і соціальним групам сформулювати свої вимоги, що відповідають їх реальним або уявним інтересам, а в ході передвиборчої кампанії забезпечити підтримку дій тих політичних лідерів, позиції і погляди яких відповідають їх запитам. По-друге, вибори виступають одним з механізмів вирішення політичних конфліктів. По-третє, вибори являються надійним засобом легітимації політичного режиму, оскільки сприяють залученню, організації населення у виборчі об'єднання, окремі політичні партії та інші суспільно-політичні організації, виступають демократичною основою визнання і підтримки обраних лідерів і владних інститутів.

Особливо значущим і важливим представляється вивчення інституту виборів в молодих демократіях, де народ тільки починає набувати навичок реалізації демократичних свобод і залучатися до політичного процесу. З одного боку, в цих суспільствах вибори розглядаються, як головна форма прояву суверенітету народу, його політичної ролі, як джерела його влади. Загальні вибори передбачають право участі в них кожного громадянина. З іншого боку, через особливості розвитку кожної країни, інститут виборів набуває своїх особливостей, національний колорит. Ступінь розвиненості і

зрілості цієї демократичної процедури залежить від рівня соціально-економічного розвитку країни, особливостей партійної системи, а також політичних традицій і звичаїв держави. У багатьох країнах вибори є єдиною формою реальної участі їх громадян в політиці.

Процеси трансформації політичної системи в Іспанії в останній чверті ХХ століття актуалізували вивчення формування інституту виборів в цій країні як однієї з фундаментальних основ демократії.

Серед досліджень іспанських науковців варто виокремити праці М. Руїса Контрераса, Х.М. Перейри, М. Бараса, Х. Ботелья Корраля, Х. Капо Гіола, П. О. Рубалькаба, П. Сантолая Мачетті, П. де Веги [4; 5; 19; 20; 22; 23; 24].

У монографії М. Руїса Контрераса "Образ політичних партій. Електоральна поведінка в Іспанії на загальних виборах 1993 і 1996 років" розглядається не лише електоральна поведінка іспанців у вказаний період, але і багато інших аспектів виборчого процесу: комунікативна стратегія партій в ході передвиборної боротьби, імідж політичних лідерів, зміна економічного, політичного і соціального контексту виборів, роль засобів масової інформації в передвиборний період, вплив мережі телевізійного мовлення [23].

Ґрунтовним дослідженням вказаної проблематики є монографія М. Барас і Х. Ботелья Корраля "Виборча система". Автори роботи вказують, що прихід до політичної влади в демократичних суспільствах здійснюється за допомогою вільних і періодичних виборів. Виборчий закон, таким чином, перетворюється на політичне основне питання, оскільки воно полегшує або ускладнює проникнення до державних установ груп, партій або соціальних груп [4].

У 1998 р. вийшла збірка наукових робіт іспанських дослідників "Дискусії про виборчу систему: двадцять років ефективності виборчої іспанської системи (1977-1997)" під редакцією Х.М. Перейри. Автори публікацій (П. Дель Кастільйо Вера, Х. Р. Монтеро Гіберт, Г. Камара Вільяр)

досліджують функціонування виборчої системи Іспанії, можливості та необхідність її реформування, особливості виборчих систем в автономіях (зокрема Каталонії, Андалусії, Галісії), прояв націоналізму у виборчій поведінці іспанців. Більшість дослідників стверджують, що виборча система Іспанії хоч і не ідеальна, але на практиці продемонструвала свою дієвість. Жодна з політичних сил не опротестувала результати виборів, посиляючись на недосконале законодавство [19, Р. 37-76, 205-220].

Автор наукової статті "Виборча система і іспанське керівництво" Х. Капо Гіоль, опублікованої в "Іспанському журналі політичних наук" (1999), аналізує виборчу іспанську систему в контексті проблем, що виникли з появою урядів меншості за парламентської підтримки партій автономної області [5].

П. О. Рубалькаба у своїй статті "Дискусії про виборчу систему: 30 років критики і продуктивності", опублікованої в іспанському виданні "Теми для дискусій" (2008), вказує, що виборчий закон був ухвалений практично одноставно майже тридцять років тому. Але, не дивлячись на те, що виборча іспанська система частково піддавалася критиці через деякі аспекти дисфункціональності, вона продемонструвала позитивний результат в найосновнішому: утримувати високі позиції в керованості і конституційній стабільності [22].

Грунтовним дослідженням зазначеної проблематики є науковий доробок російського науковця Куракіної О. А. Коло її наукових інтересів зосереджено навколо питання виборчого процесу та електоральних технологій Іспанії. Її дисертаційна робота є першим в російській науці комплексним дослідженням електоральних процесів Іспанії з урахуванням впливу медіаполя, що змінилося, і дії нових інформаційно-комунікаційних технологій. Дисертантом показані канали і форми взаємодії головних учасників виборчих процесів — політичних партій, електорату, ЗМІ. Особливий акцент зроблений на взаємозв'язок партійних і виборчих систем.

При розгляді результатів виборів враховувався увесь спектр явищ, що визначають електоральні переваги і поведінку виборців [2].

Найдетальніше розглянуті тенденції розвитку виборчого законодавства, опитування забезпечення виборчих прав громадян, висунення кандидатів, фінансування виборів, порядку проведення виборів в Іспанії в колективній роботі "Сучасні виборчі системи: Іспанія, США, Фінляндія, Японія". Автором розділу про Іспанію є Орлов А.Г.[3, С.12- 81]

Ця проблема не досліджена у вітчизняній іспаністиці. При вивченні формування виборчої системи в демократичній Іспанії були використані роботи іспанських і російських дослідників, які однакові в тому, що становлення виборчої системи проходило послідовно з дотриманням легітимних процедур і врахуванням позицій найбільших політичних сил. Запорукою успіху, вказують науковці, було те, що основи виборчої системи були закладені в іспанській конституції.

Після смерті в листопаді 1975 р. Ф.Франко почався складний процес демократизації усього державного і громадського життя Іспанії. Було розпущено Національний рух — провідну політичну партію і опору авторитарного режиму і одночасно легалізовані демократичні політичні партії та профспілки.

Абсолютно очевидно, що перехід Іспанії від авторитарного режиму до принципів представницької демократії був неможливий без введення абсолютно нової виборчої системи, яка б давала можливість не лише сформувати найвищі органи державної влади і управління, але і забезпечити принцип представницького управління з реальними правами політичної опозиції, юридичними і політичними гарантіями неможливості встановлення недемократичного політичного режиму або повернення до недавнього минулого.

Законодавчою базою для подальшого процесу демократизації послужив закон "Про політичну реформу" (1976 р.) і декрет-закон "Про виборчі норми" (1977 р.), які істотно змінили структуру найвищих органів

державної влади і уперше встановили загальне виборче право, на основі якого проводилися перші багатопартійні вибори в іспанські Кортеси [6; 21]. Виборча система, прийнята в 1977 р., повинна була визначити для кожної територіальної одиниці кількість депутатів для обрання відповідно до числа жителів, що мають право голосу з формулою, яка дозволяла б населенню кожної території мати мінімальну репрезентативність відповідно до відмінностей в розмірах територій. Тут слід зазначити, що Іспанія є країною, для території якої характерний великий демографічний дисбаланс. Тому прийнята виборча система відносно розподілу місць по виборчих округах була заснована на "двох'ярусній" змішаній системі пропорційного представництва і поєднувала вибори на провінційному рівні із загальнонаціональними партійними списками.

Перші демократичні вибори в Кортеси в 1977 р. принесли перемогу демократичним партіям: Союзу демократичного центру (який сформував уряд), Іспанській соціалістичній робочій партії та іншим.

Основним завданням нових Кортесів стала підготовка і прийняття нової Конституції Іспанії, яка 6 грудня 1978 р. була схвалена абсолютною більшістю громадян, що мали право голосу.

Перший етап демократичного переходу країни здійснювався на основі Королівського декрету-закону "Про виборчі норми" (1977) [21]. Хоча він був затверджений з метою проведення перших демократичних виборів 1977 р., він послужив легітимною основою для виборів в 1979 р. і 1982 р.

Ряд об'єктивних і суб'єктивних причин привели до "політичної смерті" центристської коаліції напередодні виборів 1982 року. З цієї миті почався другий етап електоральної історії сучасної Іспанії — етап Іспанської соціалістичної робітничої партії, яка отримала 48,4 відсотків голосів. Вона здобула більшість у 44 з 52 виборчих округів і перемогла у всіх автономних співтовариствах, крім Галісії та Країни Басків.

Конституція Іспанії і виборча система створили базу для ефективного функціонування багатопартійної політичної системи, а отже, і можливість

реалізації представництва в органах державної влади різних політичних груп з протилежними поглядами на внутрішню та зовнішню політику Іспанії.

Багато базових положень виборчого права закріплено в самому тексті Конституції 1978 р., що є гарантією правової стабільності. У ст. 81.1 говориться, що "Органічними законами є закони, що відносяться до реалізації основних прав і громадянських свобод, закони, що затверджують статuti автономій і загальний виборчий режим" [1].

Новий Органічний закон "Про загальний виборчий режим" був ухвалений 19 червня 1985 р., в якому містяться загальні положення для усіх видів виборів із загальним голосуванням, в системному плані представлена деталізація усього електорального матеріалу і викладаються спеціальні положення для виборів депутатів і сенаторів Генеральних кортесів, членів муніципальних, регіональних і провінційних рад, а також депутатів Європейського парламенту. Цей закон є основою електорального законодавства Іспанії. Він встановив основні критерії, які регулюють електоральну діяльність в Іспанії [3, С.12-81; 20; 24].

Новизна даного закону — система списку виборців, розпорядок витрат і виборчих субсидій та процедура контролю і судові гарантії для реалізації права активного і пасивного голосування.

Перший розділ закону "Загальні положення для проведення виборів на основі загального прямого голосування" закріплює загальні вимоги до виборів, регулює питання, пов'язані з реалізацією активного і пасивного виборчого права, а також діяльності органів виборчої адміністрації, зокрема Виборчої комісії. Також фіксує загальну процедуру, яка повинна здійснюватися на усіх видах виборів: висунення кандидатів, виборча кампанія, агітація, підрахунок голосів, оголошення результатів виборів, процедура подачі скарг, класифікація правопорушень, контроль за використанням адміністрацією засобів, виділених для проведення виборів.

Другий розділ закону "Спеціальні розпорядження для виборів депутатів і сенаторів" присвячений виключно порядку виборів в Генеральні

кортеси. Проте відносно сенаторів закон застосовується тільки до тих, хто обирається прямим голосуванням, а не до тих, що призначаються як територіальні представники (ст. 69.5 Конституції) [7, Р. 19111-19126].

Третій розділ "Спеціальні розпорядження для муніципальних виборів" регулює порядок обрання членів мерій, регіональних рад і провінційних рад. Останні, як і територіальні сенатори, обираються в результаті непрямой процедури голосування. Останні два розділи визначають вибори капітулів Канарських островів та провінційних депутатів.

Органічний закон від 2 квітня 1987 р. "Про зміну Конституційного закону 5/1985, від 19 червня, про загальне виборче режиму, для регулювання виборів до Європейського парламенту" визначив порядок виборів для обрання представників до Європейського парламенту [8].

Важливий крок в модернізації керівництва діяльністю по перепису виборців був зроблений в результаті реформи Закону про вибори в 1995 р., замість щорічного оновлення списків електорату, що проводився в попередні роки, був введений щомісячний їх перегляд. У зв'язку з реформою закону виконавча влада вимушена була зробити значні інвестиції в необхідну комп'ютеризацію цього процесу, а це означало, що за короткий проміжок часу помилки, пов'язані з реєстрацією виборців, були зведені до мінімуму. Нині перепис виборців проводиться за місяць до призначеної дати виборів, і списки електорату вивішуються для загального огляду на виборчих дільницях через тиждень після оголошення про проведення виборів. Виборці можуть відразу ж виразити свій протест у разі поміченої помилки або відсутності їх прізвищ в реєстраційному списку [9].

Вибори в автономних співтовариствах були відрегульовані статутами автономій, законом "Про загальний виборчий режим" (1985) і відповідними законодавчими актами [10; 11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18].

Так, приміром, законодавство чотирьох історичних областей (Країни Басків, Каталонії, Галісії та Андалусії) закріпило недоторканість парламенту, обираєність його членів на чотири роки, представництво народу, пропорційну

систему виборів і право на загальне, рівне, вільне, пряме і таємне голосування. Уряд автономії формується партією, що отримала на виборах більшість голосів.

Статут Галісії був прийнятий в квітні 1981 р., перші демократичні вибори до парламенту Галісії відбулися вже в жовтні цього ж року, а виборчий закон автономії був схвалений в жовтні 1985 р. відразу ж услід за законом "Про загальний виборчий режим".

Так, стаття 11 статуту Галісії встановила, що число членів галісійського парламенту складатиме від 60 до 80 депутатів. Виборчим округом була визначена провінція (їх всього чотири: Ла-Корунья, Понтеведра, Луго, Оренсе). Закон від 1985 р. "Про вибори до парламенту Галісії" закріпив остаточне число мандатів — 75, відповідаючи кожній з чотирьох провінцій (початковий мінімум 10 депутатів, 35 інших мандатів розподіляються між провінціями по відношенню до населення). Право активного голосування згідно із статтею 3 статуту автономії було надано виборцям, які є повнолітніми і внесені до списку виборців [10; 11].

Статут Країни Басків був прийнятий в грудні 1979 р., перші вибори відбулися в березні 1980 р. Закон про вибори до баскського парламенту був схвалений в листопаді 1983 р., а в червні 1990 р. був замінений новим виборчим законом, оскільки перший закон автономії суперечив Органічному закону держави "Про загальний виборчий режим" (1985).

Так, баскський парламент був складений сімдесяти п'ятьма парламентарями, а виборчим округом була визначена історична територія (їх всього три: Алава, Гіпускоа і Біскайя). Право активного голосування згідно із статтею 2 виборчого баскського закону було надано повнолітнім виборцям, які внесені до виборчих списків і є носіями політичних прав Країни Басків [14; 15; 16].

Статут автономії Андалусії був прийнятий в грудні 1981 р., вибори до парламенту автономії були проведені в травні 1982 р., а виборчий закон був схвалений в січні 1986 р.. Виборчим округом визначалася провінція, яких

вісім (Альмерія, Кадіс, Кордова, Гранада, Уельва, Хаен, Малага, Севілія). Кожній провінції відповідає початковий мінімум восьми депутатів. 45 інших депутатів розподіляються між провінціями по відношенню до населення. У 1994 р. були змінені 45, 46, 47 статті виборчого закону з метою скорочення виборчих витрат на передвиборні кампанії.

Стаття 8 статуту автономії встановила, що право активного голосування належить андалузцям, які наділені політичними правами, а парламент складатиметься від 90 до 110 депутатів. Виборчий закон 1986 р. визначив точне число депутатів парламенту Андалузії — 109[12; 13].

Єдиною автономією, яка ще не розробила власний виборчий закон, є Каталонія. Для проведення виборів тут застосовується четверте додаткове розпорядження до статуту автономії від 1979 р. і статті 56 і 75 статуту. Згадане додаткове розпорядження встановило, що виборчими округами є чотири провінції: Барселона, Херона, Леріда і Таррагона, а склад палати дорівнює 135 депутатам. Зі свого боку стаття 56 додає, що обирати і бути обраними мають право громадяни Каталонії, які наділені громадянськими і політичними правами відповідно до виборчого законодавства. Перші вибори до парламенту Каталонії відбулися в березні 1980 р.[17]

Підводячи підсумки розвитку виборчого законодавства Іспанії з 1977 р., коли був ухвалений перший постфранкістський закон про виборчі норми (закон 20 р. від 18 березня 1977 р.), можна відмітити його дуже позитивний вплив на консолідацію Іспанії як правової демократичної держави.

Можна з упевненістю говорити, що у далекому минулому залишилися такі негативні явища, як маргіналізація цілих верств населення, касикізм, маніпуляція думкою виборців, фальсифікації тощо.

Виборча система Іспанії, будучи по суті своїй інструментом, що гарантує егалітарне і демократичне голосування, а також конвертацію голосів в політичне представництво, виявилася дійсно ефективною моделлю, настільки ефективною, що вона залишалася життєздатною і незмінною упродовж багатьох років, після того, як її принципові положення були

схвалені на основі консенсусу на першому етапі перехідного періоду. Вона забезпечила більшість відносно стабільних урядів, а також значні зміни в 1982 і в 1996 роках. Перший конституційний закон про вибори, прийнятий в 1985 році, ратифікував основу тієї системи, яка була розроблена в 1977 році, а також розширив положення, що застосовувалися в політичний перехідний період.

Цінність виборчої системи Іспанії полягає в її політичній функціональності (у рамках іспанського суспільства) і легітимності, які вона поступово набувала в ході численних виборчих процесів. Жодна політична сила, якого наряду вона б не була, ніколи не висувала досить серйозного звинувачення у виборчих фальсифікаціях, а деякі порушення, на які надходили скарги, завжди виявлялися дуже незначними. Усі кандидати сприймають попередні результати виборів, що оголошуються Міністерством внутрішніх справ в ніч після голосування, як достовірні. Точно також сприймають їх засоби масової інформації і електорат.

Разом з трансформацією політичної системи Іспанії трансформувалася і виборча система, так само як і інститут виборів в цілому. Істотні зміни зазнала законодавча база виборчого процесу, доповнюючись і розвиваючись з урахуванням загальнодемократичних принципів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Испания. Конституция и законодательные акты. — М. : Прогресс, 1982. — 351 с.;
2. Куракина, Александра Андреевна. Избирательный процесс и электоральные технологии в современной Испании : диссертация ... кандидата политических наук : 23.00.02 / Куракина Александра Андреевна; Москва, 2009. — 174 с. ; Куракина А.А. Избирательные стратегии политических партий Испании // Латинская Америка. — М., 2009. — №1. — С. 65-76;
3. Современные избирательные системы. Вып. 3: Испания, США, Финляндия, Япония / А.Г. Орлов, В.И. Лафитский, И.А. Ракитская, Т.О. Кузнецова; Науч. ред. А.В. Иванченко, В.И. Лафитский. — М.: РЦОИТ: Типография «Новости», 2009. — 448 с. ISBN 978-5-88149-352-3;
4. Baras Montserrat, Corral J. Botella. El sistema electoral. — Madrid: Tecnos, 1996. — 203 с. ISBN: 84-309-2916-9;
5. Giol Jordi Capó. Sistema electoral y gobernabilidad española // Revista española de ciencia política. — N° 1. — 1999. — P. 55-80;

6. Ley 1/1977, de enero, para la reforma política // Transición política y consolidación democrática. España (1975 — 1986). — Madrid: Centro de investigaciones sociológicas, 1992. — P.471-473;
7. Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General // Boletín Oficial del Estado: 20 de junio de 1985, Núm. 147. — 19110- 19134;
8. Ley Orgánica 1/1987, de 2 de abril, de modificación de la Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General, para la regulación de las elecciones al Parlamento Europeo // Boletín Oficial del Estado: viernes 3 de abril de 1987, Núm. 80. — P. 9781-9784;
9. Ley Orgánica 3/1995, de 23 de marzo, de modificación de la Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General // Boletín Oficial del Estado, núm. 71 de 24 de marzo de 1995. — P. 9179- 9181;
10. Ley Orgánica 1/1981, de 6 de abril, de Estatuto de Autonomía para Galicia // Boletín Oficial del Estado, núm. 101 de 28 de abril de 1981. — P. 8997-9003;
11. Ley de 13 de agosto de 1985 de elecciones al parlamento de Galicia // Boletín Oficial del Estado, núm. 248 de 16 de octubre de 1985. — P. 32642-32647;
12. Ley Orgánica 6/1981, de 30 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para Andalucía // Boletín Oficial del Estado, núm. 9 de 11 de enero de 1982. — P. 517- 524;
13. Ley de 2 de enero de 1986, electoral de Andalucía // Boletín Oficial del Estado, núm. 28 de 1 de febrero de 1986. — P. 4542- 4547;
14. Ley Orgánica 3/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía para el País Vasco // Boletín Oficial del Estado, núm. 306 de 22 de diciembre de 1979. — P. 29357- 29363;
15. Ley 28/1983, de 25 de noviembre, de Elecciones al Parlamento Vasco // Boletín Oficial del Estado, núm. 92 de 17 de abril de 2012. — P. 30077-30112;
16. Ley 5/1990, de 15 de junio, de Elecciones al Parlamento Vasco // Boletín Oficial del País Vasco, núm. 134 de 6 de julio de 1990. — P. 6149-6209;
17. Ley Orgánica 4/1979, de 18 de diciembre, de Estatuto de Autonomía de Cataluña // Boletín Oficial del Estado, núm. 306 de 22 de diciembre de 1979. — P. 29363-29370;
18. Ley 5/1994, de 3 de mayo, por la que se modifica la Ley 1/1986, de 2 de enero, Electoral de Andalucía // Boletín Oficial del Estado, núm. 137 de 9 de junio de 1994. — P. 18160-18161;
19. Pereira Juan Montabes (coord.). El sistema electoral a debate : veinte años de rendimiento del sistema electoral español (1977-1997). Centro de Investigaciones Sociológicas (CIS) : Parlamento de Andalucía, 1998. — 412 p. ISBN: 84-7476-263-4;
20. Santolaya Machetti Pablo. Significado y alcance de la ley orgánica del régimen electoral general // Revista de Estudios Políticos (Nueva Época). Núm. 53. - Septiembre-Octubre 1986. — P. 45-69;
21. Real Decreto-ley 20/1977, de 18 de marzo, sobre Normas Electorales // Boletín Oficial del Estado, núm. 70 de 23 de marzo de 1977. — P. 6584 – 6600;
22. Rubalcaba Pablo Oñate . El sistema electoral a debate: 30 años de críticas y de rendimientos // Temas para el debate. — 2008. — P. 48-50;
23. Ruiz Gontreras M. La imagen de los partidos políticos. El comportamiento electoral en España durante las elecciones generales de 1993 y 1996. — Madrid : Centro de Investigaciones Sociológicas 2007. — 504 p. ISBN: 9788474764291;
24. Vega P. de. La reforma constitucional y la problemática del poder constituyente. Madrid : Tecnos, 1985. — 312 p. ISBN: 8430912177.

Годлевская В.Ю. Аннотация. *Формирование демократической избирательной системы в Испании в годы консолидации демократического режима (1982-1996 гг.) В статье исследуется формирование демократической избирательной системы в годы правления Испанской социалистической рабочей партии. Автор освещает влияние нового*

избирательного законодательства на утверждение демократических принципов в испанском обществе.

Ключевые слова: *консолидация демократии, политическая система, реформа, модернизация, выборы, избирательная система, электорат, парламент.*

Hodlevska V. *Annotation. Forming of the democratic electoral system in Spain in the years of consolidation of the democratic mode (1982-1996) In the article is investigated forming of the democratic electoral system in the years of rule of Spanish socialistic working party. An author lights up influence of new electoral legislation on claim of democratic principles in Spanish society.*

Keywords: *consolidation of democracy, political system, reform, modernization, elections, electoral system, electorate, parliament.*